

MLAJŠA ŽELEZNA DOBA

3.–1. stoletje pr. n. št.

dr. Peter Turk, kustos za prazgodovino

Vir: Tomaž Nabergoj (ur.): Stopinje v preteklost. Zakladi iz zbirk Narodnega muzeja Slovenije, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2006.

V 6. in 5. stoletju pr. n. št. so se v Porenju in zgornjem Podonavju oblikovala velika naselbinska središča z močno razslojeno družbo. Po socialni ureditvi je bila podobna halštatski, a se je izpostavljeno mesto njenih kraljevskih prvakov izkazovalo še izraziteje. To dokazujejo mogočne gomile z bogato opremljenim osrednjim grobnim prostorom, v katerega so kot popotnico v onstranstvo nemalokrat pridali ceremonialne vozove, grško unikatno posodje in stotine nakitnih predmetov. Pridatki se odlikujejo po svojskem umetnostnem slogu. Rokodelci so lepšali najrazličnejše izdelke, nakit, dele noše, posode, orožje, z zapletenimi rastlinskimi in živalskimi prepleti. Kot veščji kovači so izdelovali odlično železno orožje in uvedli vrsto novih orodij. Predvsem pa so veljali za divje in neustrašene bojevnike. Sočasni grški pisci so jih označevali za Kelte, Rimljani pa za Galce. Med 5. in 3. stoletjem pr. n. št. so se keltska ljudstva razselila proti atlantskim obalam, Italiji, na Balkanski polotok in v Malo Azijo. S svojo nošo, verovanji in okrasnim slogom so zaznamovala tudi avtohtono prebivalstvo v velikem delu Evrope.

Obsežni deli Slovenije, predvsem pa Dolenjska, so bili v 4. stoletju pr. n. št. še navezani na halštatsko tradicijo. Pa vendar so se v tej družbi nakazovali spremenjeni časi. Med uvoženimi predmeti ni več zaslediti keramičnih posod iz Sredozemlja, pač pa so se posebej v moški noši in oborožitvi pojavljale **ovratnice, meči in pasne spones latenskih oblik** (po švicarskem najdišču La Tène ob Neuchâtelškem jezeru), ki jih izvorno povezujemo s keltskimi ljudstvi severno od Alp. Pokopavanje pod gomilami z včasih tristoletno in daljšo tradicijo pa je bilo konec 4. stoletja pr. n. št., ko je mogoče ugotoviti tudi prenehanje življenja na večini gradišč, nenadoma opuščeno. Tako temeljite spremembe v arheoloških podatkih označujejo **veliko kulturno prelomnico. Na novih planih grobiščih** se je namreč popolnoma uveljavil **žgani pokop**, noša in bojevniška oprema pa sta bili v 3. in 2. stoletju pr. n. št. le še lokalni različici latenske kulture, katere sestavni del je kot mokronoška skupina (po najdišču Mokronog na Dolenjskem) tudi osrednja in vzhodna Slovenija.

V moških grobovih se je z značilnimi pasnimi garniturami še pogosteje kot prej pojavljalo železno orožje – obredno zviti dolgi meči v nožnicah, sulične osti in bojni noži. Med obrambnim orožjem so pogosti ščiti, od katerih so se ohranili le osrednji deli, železne ščitne grbe. Če so halštatski grobovi na Dolenjskem podoba močno razslojene družbe, za latenske to velja v manjši meri. Zelo redko je bila v grob pridana čelada, izjemoma tudi deli voza. O pokojnikih iz takšnih grobov je utemeljeno domnevati, da so bili izpostavljeni rodovni veljaki. **V ženskih grobovih** so pridali bronast ali steklen obročasti nakit in umetelne fibule z značilnimi nogami in širokimi spenjalnimi peresovinami.

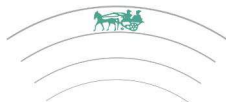

Te spremembe so povezane z vdori in naselitvijo keltskih prebivalcev. Gre za ljudstvo, katerega ime – **Tavriski** – je bilo v antičnih kronikah in zgodovinah prvič sporočeno skoraj dvesto let po njihovem prihodu in ki si je popolnoma podredilo domače halštatske skupnosti. Glede na sedanje poznavanje arheoloških virov so Kelti na prehodu iz 4. v 3. stoletje pr. n. št. poselili večinoma prazno Štajersko. Po drugi strani se na gosto poseljenem Dolenjskem kaže temeljita sprememba identitete: porušena obzidja mogočnih gradišč, opustitev pokopa na obstoječih gomilnih grobiščih, novi običaji – od obravnave umrlih do noše. Vse to govori za nasilne in radikalne spremembe. Ena od posledic te kulturne prekinitve je, da – v primerjavi s sosednjimi jadranskimi in italjskimi regijami – za območje Dolenjske ni znano ime ljudstva, nosilca visoke kulture tukajšnjega halštatskega obdobja.

V 2. in 1. stoletju pr. n. št. so za mokronoško skupino značilni **srebrni novci, ki so znak avtohtonega taviščanskega denarništva**, hkrati pa kompleksne ekonomije z denarjem kot univerzalnim menjalnim sredstvom. Po tej plati so Tavriski družba na poti proti državni organiziranosti.

Nekatere posebnosti pridatkov z grobišč v Vinici in Podzemlju v Beli krajini izkazujejo samosvoje značilnosti. Med njimi velja posebej opozoriti na masivne, pastirskim palicam podobne bronaste igle, značilne le za ti najdišči. Novejše raziskave nakazujejo, da je v osrednjem in južnem delu Bele krajine živel ljudstvo, ki ga antični viri označujejo za Kolapijane (*Colapiani*). Njihovo ime se je ohranilo v poimenovanju reke Kolpe (antično ime *Colapis*).

Zahod Slovenije ta čas zaznamujejo manjše spremembe. Tudi tod je bilo nemirno 4. stoletje čas bojvniških grobov z železnimi sekirami in sulicami. Po tem času so grobovi sicer redkejši, a kot je sklepati po tradicionalnem žganem načinu pokopa in tudi po grobnih pridatkih, se je posoška skupnost le malo spreminjala. Podobno velja za poselitev na Notranjskem in na Krasu, kjer pa le redki naselbinski centri izkazujejo živost poselitve med celotno železno dobo. Taka sta npr. Škocjan pri Divači in Grad pri Šmihelu pod Nanosom. Za slednjega smemo domnevati, da je bil v pozni prazgodovini ena pomembnih postojank na trgovski poti iz Italije v notranjost. Zanimivo je, da za to območje zgodnjemski kronisti navajajo pomemben orientir, goro Okro (*Ocra*) z istoimenskim naseljem na prelazu pod njo. Okra, zdaj jo imenujemo Nanos, z rimsko naselbino na Razdrtem je bila sodeč po ohranjenih besedilih območje strateškega prerivanja med ljudstvi Karnov, Japodov in Tavriskov. Ob tem je razumljivo, da je mogoče zgodnji poseg Rimljanov na to važno območje že v 2. stoletju pr. n. št. ugotoviti prav v Šmihelu, saj iz ruševin obzidja tamkajšnjega gradišča izhaja velika količina zgodnjemškega orožja, predvsem konice kopij in puščic ter katapultnih izstrelkov – očitni dokaz spopada med šmihelskimi domačini in rimskimi napadalci.

Uporabljena literatura

Božič, D. (ur.) 1983, *Keltoi. Kelti in njihovi sodobniki na ozemlju Jugoslavije* (katalog razstave). – Ljubljana.

Božič, D. 1987, Keltska kultura u Jugoslaviji. Zapadna grupa. – V: *Praistorija jugoslavenskih zemalja V. Željezno doba*, Sarajevo, 855–897.

Božič, D. 1999, Raziskovanje latenske dobe na Slovenskem po letu 1964. – *Arheološki vestnik* 50, Ljubljana, 206–213.

Božič, D. 2001, Ljudje ob Krki in Kolpi v latenski dobi. – *Arheološki vestnik* 52, Ljubljana, 181–194.

DULAR, J. in D. Božič 1999, Željezna doba. – V: Božič, D. in J. Dular (ur.), *Zakladi tisočletij. Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov*. – Ljubljana, 292–361.

GUŠTIN, M. 1991, *Posočje v mlajši železni dobi*. – Katalogi in monografije 27, Ljubljana.

